

УДК 37.018.4:005.95-057

DOI: 10.31499/2307-4914.20.2019.174109

ПОРТФОЛІО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ

Безлюдна Наталія, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-1308-4448

E-mail: natashabezl@gmail.com

Дудник Наталка, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID 0000-0003-4823-3463

E-mail: natalkadudnik@gmail.com

У статті проаналізовано особливості застосування технології портфоліо як засобу формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти. Розглянуто зміст поняття «портфоліо» та «професійно-етична компетентність». Обґрунтовано необхідність впровадження в навчальний процес закладів вищої освіти інтерактивних методів та технологій навчання, що сприятимуть формуванню професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти. Методологічною основою дослідження є системний підхід до вивчення положень педагогічної науки стосовно застосування портфоліо. У статті наведено приклад формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти шляхом ведення портфоліо під час навчальної дисципліни «Педагогічна етика».

***Ключові слова:** компетентність, етика, професійно-етична компетентність, рефлексія, технологія, портфоліо, менеджер освіти, освітній процес.*

PORTFOLIO AS A MEANS FOR BUILDING PROFESSIONAL AND ETHICAL COMPETENCE OF THE INTENDING EDUCATIONAL MANAGER

Bezliudna Nataliia, Ph.D. in Pedagogics, Associate Professor in the Department of Pedagogy and Educational Management, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-1308-4448

E-mail: natashabezl@gmail.com

Dudnyk Natalka, Ph.D. in Pedagogics, Associate Professor in the Department of Pedagogy and Educational Management, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID 0000-0003-4823-3463

E-mail: natalkadudnik@gmail.com

The article analyzes the peculiarities of applying portfolio technology as a means for building professional and ethical competence of intending education managers. The content of the concept of "portfolio" and "professional and ethical competence" is considered. The necessity of introducing interactive methods and learning technologies in the educational institutions of higher education institutions, which will contribute to building professional and ethical competence of intending education managers, is substantiated. The methodological basis of the research is a systematic

approach to studying the provisions of Pedagogy as a science regarding the use of the portfolio. "Portfolio" in the system of higher education is a systematic and specially organized collection of evidence that serves as a means of systematic reflection of the student's own activities and presents its results for the current assessment of acquired competencies or competitive entry into the labor market. The article gives an example of building professional and ethical competence of intending education managers through portfolio management during the educational discipline "Pedagogical Ethics". On the example of the discipline "Pedagogical Ethics" we describe the components of the content of the portfolio, which is used to build the professional and ethical competence of intending education managers. The work of creating a portfolio in the process of building the professional and ethical competence of intending education managers was carried out in several stages, which are analyzed in this article.

It is proved that creating a portfolio in the process of building professional and ethical competence of intending education managers allows solving the following pedagogical tasks: to develop skills of reflexive and evaluation activity of masters; support and motivate the achievement of the goal, as the portfolio sets the student to a successful demonstration; initiate and stimulate the processes of self-education; to include the student in the process of developing professional and ethical competence; evaluate efforts, progress.

Keywords: *competence, ethics, professional and ethical competencies, reflection, technology, portfolio, education manager, educational process.*

Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Державна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Державна програма «Вчитель», Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту» визначають основну мету вищої освіти як підготовку компетентного педагогічного працівника, конкурентного на ринку освітніх послуг, який орієнтується в суміжних галузях знань і технологіях організації освітнього процесу і здатний до самоорганізації та неперервного професійного самовдосконалення.

Набуття професійно важливих компетентностей майбутнього менеджера освіти вважається в сучасній освітній системі одним із пріоритетних напрямків педагогічної роботи в закладах вищої педагогічної освіти. Виділяючи основні компетентності, якими повинен володіти майбутній управлінець, варто зупинитися на етичній. Вона виступає показником особистісної готовності майбутнього менеджера освіти до управлінської діяльності, тому що виконання будь-якого завдання має моральне значення.

Поняття етичної компетентності Л. Хоружа розглядає як складне індивідуально-психологічне утворення, яке інтегрує в собі професійні теоретичні знання, ціннісні орієнтації, особистісні якості та практичні вміння педагога у сфері професійної етики, що забезпечує вибір ним свідомої етичної поведінки згідно професійно-педагогічних норм [8, с. 94].

Етична компетентність фахівця репрезентує головні регуляції його дій, що закріплюються у звичках, традиціях, принципах життя і професійній діяльності, психічних станах, діях, вчинках і якостях. Саме це дозволяє педагогу визначити ставлення до своїх професійних обов'язків і, передусім, до людей, з якими він контактує у процесі діяльності [7].

Ми будемо розглядати етичну компетентність у контексті професійної підготовки майбутнього менеджера освіти як проміжний результат. Він характеризується сукупністю об'єктивних і суб'єктивних морально-етичних передумов до виконання управлінської діяльності, результат особистісно-професійного розвитку, який є відображенням ступеня відповідності або невідповідності етичної підготовки управління нормам педагогічної етики та професійним стандартам.

Етична складова будь якої компетентності розширює професійні можливості педагога та проявляє себе як здатність певним способом вибудовувати педагогічний процес, при цьому маючи взаємодію з усіма учасниками навчального процесу.

Мета нашого дослідження – проаналізувати особливості застосування технології портфоліо як засобу формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти.

Щодо такої специфічної категорії педагогічних працівників, як менеджери освіти, актуальною є ідея професіоналізації підготовки, адже саме корпус управлінських кадрів галузі потребує використання кращих технологій неперервної (насамперед – магістерської) підготовки фахівців, здобутих світовою наукою та практикою менеджменту та вітчизняною наукою управління. Результати педагогічних досліджень українських учених (В. Бондар, Л. Даниленко, Г. Дмитренко, Г. Єльнікова, Л. Калініна, Л. Кравченко, В. Луговий, В. Маслов, В. Олійник, Н. Островерхова, В. Пікельна, Т. Сорочан та ін.) засвідчують, що діяльність менеджера освіти є поліфункціональною, полідіяльнісною і професійною, її зміст потребує розширення педагогічних знань й оволодіння досягненнями наукового кола, навичок управління, що й забезпечує тривалість цілеспрямованої підготовки.

У вітчизняній педагогічній науці методолого-теоретичні й технологічні аспекти професіоналізації освітньої управлінської діяльності вивчають В. Крижко, В. Маслов, В. Пікельна, Є. Хриков, В. Шаркунова та ін.; проблеми демократизації, гуманізації, системності, інноваційності управління як менеджменту освіти знайшли своє відображення у працях Л. Даниленко, Г. Дмитренка, Г. Єльнікової, Л. Карамушки, Н. Островерхової, Є. Павлютенкова, О. Цокур та ін.; чинники компетентності управлінської діяльності систематизують О. Мармаза, В. Маслов, В. Шаркунова; особливості підготовки управлінців для системи освіти на засадах акмеології й андрагогіки визначають В. Бондар, В. Олійник, Є. Хриков та ін.

Соціально відповідальний характер управлінської діяльності менеджера освіти визначає та, регламентуючи його етичні норми, визначають ряд вимог до професійної підготовки майбутніх управлінців, серед яких – володіти професійно-етичною компетентністю – інтегральною характеристикою особистості, що поєднує знання, вміння, навички, мотиваційно-ціннісні орієнтації та особистісні якості, спрямовані на здійснення управлінської діяльності. У свою чергу перехід вітчизняної системи вищої освіти на компетентнісний підхід вимагає розробки нових форм і методів комплексної оцінки навчальних та інших досягнень студентів.

Професійно-етична компетентність майбутніх менеджерів освіти формується всім комплексом дисциплін і практик, які викладаються майбутнім управлінцям. У зв'язку з цим виникає проблема оцінювання її сформованості. Саме портфоліо дозволяє вирішити цю проблему. Мета складання портфоліо – представити документально динаміку і результат розвитку професійно-етичної компетентності майбутніх управлінців. За змістом портфоліо – це добірка праць студента, яка засвідчує його зусилля, досягнення і прогрес навчання за певний відрізок часу.

Технологія портфоліо прийшла до вищої школи зі сфери економіки і мистецтва у результаті зміни базової парадигми освіти зі «знаннєвої» на системно-діяльнісну, що докорінно змінило і систему оцінки досягнень студента. Сучасна парадигма освіти передбачає рух до зміни характеру оцінки: від вимірювання за одним показником

до комплексного вимірювання. Якісну оцінку автентичних і метапредметних компетентностей можна отримати завдяки портфолію. Портфолію від англійського portfolio – портфель, папка для важливих справ і документів; від французького porter – викладати, формулювати і folio – лист, сторінка – досьє, збірка, досягнення. Новітній словник іншомовних слів і виразів тлумачить портфолію таким чином: візитна картка, тобто сукупність відомостей про людину, організацію; досьє, тобто збірка документів, зразків робіт, фотографій, що дають уявлення про можливості, послуги, що пропонуються фірмою чи фахівцем [6].

Портфолію – це збірка виконаних робіт і напрацювань певної особи (компанії). Портфолію може бути як на папері, так і в електронному вигляді [1]. У перекладі з французької «портфолію» означає «викладати», «формулювати», «нести» і «лист», «сторінка» або «досьє», «збірник досягнень»; у перекладі з італійської означає «папка з документами», «папка спеціаліста». Мета створення портфолію – накопичення досягнень, відслідковування професійного прогресу, представлення діяльності та професійного розвитку за окремий проміжок часу [1].

Термін «Портфолію» набув статусу педагогічної технології ще у 80-х роках минулого століття в освітній практиці Сполучених Штатів Америки, а згодом у країнах Європи, в тому числі й в Україні [4]. Функції портфолію дуже широкі. Це і діагностика зміни за певний проміжок часу; і змістовна фіксація, що розкриває спектр виконуваних робіт; і розвиваюча, що забезпечує безперервний процес освіти та самоосвіти; і мотиваційна – відзначає результати діяльності; і рейтингова – дає можливість виявити кількісні та якісні індивідуальні досягнення [1].

О. Комар визначає портфолію як технологію накопичення та систематизації інформації. За дослідницею, портфолію – це колекція робіт за певний період часу, яка оцінюється або з точки зору прогресу учня, або з точки зору відповідності навчальній програмі [3].

О. Пометун розглядає портфолію як автентичну, індивідуалізовану, орієнтовану на систематичну рефлексію навчальної діяльності технологію, що спрямована на реалізацію компетентнісного підходу [5]. Ми поділяємо думку вченої, яка під портфолію у системі вищої освіти розуміє систематичний і спеціально організований збір доказів, які слугують засобом системної рефлексії власної діяльності студента та представляють її результати для поточної оцінки набутих компетентностей або конкурентоспроможного виходу на ринок праці.

На прикладі дисципліни «Педагогічна етика», яка викладається магістрантам спеціальності 073 «Менеджмент», галузь знань: 07 «Управління та адміністрування» охарактеризуємо складові змісту портфолію, що використовується з метою формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти. Ураховуючи тривалість магістерської підготовки, формування портфолію студента магістратури починається на початку навчання.

Робота над створенням портфолію в процесі формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти здійснювалася в кілька етапів.

Етап 1. Визначення типу портфолію і розробка його структури.

Портфолію, яке створюється майбутніми менеджерами освіти в процесі формування професійно-етичної компетентності, являє собою комбінацію тематичного індивідуального портфолію і портфолію особистісного розвитку. Структурно він

складається з титульного аркуша, вступу, діагностично-рефлексивного блоку і висновків.

Вступ складається із обґрунтування актуальності професійно-етичної компетентності для управлінців у сфері освіти та її показників за критеріями і рівнями. Мета даної інформації – дати уявлення про знання, уміння, навички та особистісні якості, які складають професійно-етичну компетентність, без чого процес навчання не може бути ефективним. Також вступ містить інформацію про мету створення портфоліо, його структуру й особливості.

Діагностично-рефлексивний блок портфоліо має наступні розділи, які заповнюються студентами:

Розділ 1. Есе «Я і моя кар'єра».

Розділ 2. Початкова діагностична оцінка сформованості професійно-етичної компетентності.

Розділ 3. Проміжна діагностична оцінка сформованості професійно-етичної компетентності (кінець II семестру).

Розділ 4. Проміжна діагностична оцінка сформованості професійно-етичної компетентності (кінець III семестру).

Розділ 5. Фінальна діагностична оцінка сформованості професійно-етичної компетентності.

Етап 2. Планування організаційних дій по створенню портфоліо.

Виходячи з розробленої структури портфоліо, створено організаційний план роботи, який містить перелік необхідних заходів для створення портфоліо і терміни їх виконання. Заплановані заходи включали в себе консультації щодо формування необхідних знань і навичок для створення портфоліо та мотивування до даної діяльності, а також проведення діагностичних дій з подальшим рефлексивним аналізом результатів.

Етап 3. Проведення діагностичних дій з наступною рефлексією результатів.

Робота над створенням портфоліо, що відображає результати формування професійно-етичної компетентності майбутніх управлінців, почалася з II семестру 1-го курсу навчання, коли студенти вже пройшли початковий період адаптації до умов навчання в магістратурі і отримали певне уявлення про сферу майбутньої професійної діяльності.

Початковою діагностичною оцінкою було написання майбутніми менеджерами есе «Я і моя кар'єра», в якому вони у вільній формі викладали думки з приводу цілей і сенсу майбутньої професії, причин свого професійного вибору, необхідних професійних знань, умінь, навичок і особистісних якостей, а також власної відповідності вимогам обраної професії і планованих шляхів досягнення кар'єрного успіху. Есе «Я і моя кар'єра» було відправною точкою рефлексивного аналізу сильних і слабких сторін студентів в світлі вимог професії, цілей по самоосвіті, спрямованих на розвиток знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій та особистісних якостей, необхідних для обраної професійної діяльності.

Отримані в ході початкової діагностичної оцінки бали щодо сформованості професійно-етичної компетентності заносилися в відповідну таблицю, що дозволяло студентам визначити особистий рівень сформованості професійно-етичної компетентності.

Здійснюваний рефлексивний аналіз результатів початкової діагностичної оцінки допоміг студентам порівняти свої «ідеальний» і «реальний» рівні знань етичних норм і

правил, умінь і навичок застосування їх у майбутній професійній діяльності.

Результат рефлексивного аналізу записувався студентами в підрозділи «Рефлексивний аналіз результатів діагностичної оцінки» і «План і заходи щодо розвитку професійно-етичної компетентності».

Етап 4. Складання висновку за матеріалами портфоліо.

Результати фінальної діагностичної оцінки стали основою для написання резюме про рівні сформованості професійно-етичної компетентності забутого управлінця, яке стало узагальненням усього представленого в портфоліо матеріалу і акцентувала увагу на рівні розвитку професійно-етичної компетентності майбутнього менеджера.

Протягом всього періоду навчання викладачі соціальних дисциплін повинні слідкувати за тим, щоб кожен студент фіксував свої досягнення, регулярно поновлював власне портфоліо, відображав в ньому актуальні знання, вміння і навички. Чим ближче до випуску з магістратури, тим більш специфічними для обраного студентом профілю діяльності і цілей кар'єри повинні ставати пункти у персональному портфоліо. Крім резюме, переліку досягнень і нагород, в портфоліо доцільно включити курсову роботу, випускні кваліфікаційну роботу, за умов наявності науково-практичної новизни, апробації результатів дослідження та їх впровадження.

З огляду на специфіку управління в галузі освіти, доречно включити до портфоліо звіти та відгуки про проходження управлінської практики; звернути особливу увагу на наявність рекомендацій щодо удосконалення системи управління навчальним закладом (за типом).

Для роботодавця важливо зрозуміти, наскільки претендент на посаду готовий до інноваційної діяльності, тому у портфоліо повинні бути представлені тексти доповідей на науково-практичних конференціях, копії публікацій у фахових (галузевих) журналах, грамоти та подяки, сертифікати учасника семінарів, форумів, конференцій, сертифікати про успішне засвоєння тренінгових і навчальних програм, свідоцтво про отримання іменних стипендій (президентської, обласної ради і т.ін.), рекомендаційні листи від викладачів-науковців, кураторів, керівників практики.

Отже, створення портфоліо в процесі формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти дозволяє вирішувати такі педагогічні завдання:

- розвивати вміння рефлексивної та оціночної діяльності магістрантів;
- підтримувати і стимулювати мотивацію для досягнення мети, оскільки портфоліо налаштовує студента на демонстрацію успіху;
- ініціювати і стимулювати процеси самоосвіти;
- включати студента в процес розвитку професійно-етичної компетентності;
- оцінювати зусилля, прогрес, досягнення студента в освоєнні ними професійно значущих знань, умінь, навичок і особистісних якостей, що складають професійно-етичну компетентність;
- здійснювати моніторинг результатів впливу навчального процесу на формування професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у впровадженні технологій кооперативного навчання, які сприятимуть формуванню всіх структурних складових професійно-етичної компетентності майбутніх менеджерів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вікіпедія: електронний словник. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Портфоліо>.
2. Каленський А. А. Розвиток професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін: монографія. 2-ге вид., випр. і онов. Київ: Компринт, 2016. 424 с.
3. Комар О. А. Інтерактивні технології у ВНЗ. URL: http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/375/1/interaktivni_tehn_-VNZ.pdf
4. Пінчур О. М. Метод «Портфоліо» як засіб формування рефлексивної культури майбутнього дизайнера. URL: <http://www.dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/579/1/ПОРТФОЛІО.pdf>
5. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.
6. Словик іншомовних слів. URL : <http://www.jnsm.com.ua/ures/book/index.shtml>
7. Устинова Н. В. Формування етичної компетентності сучасного вчителя. URL: <http://divovo.in.ua/vipusk-239-tom-251-78.html>
8. Хоруза Л. Л. Етичний розвиток педагога: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2012. 208 с.

REFERENCES

1. Vikipediia: elektronnyi slovnyk. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Portfolio> [in Ukrainian].
2. Kalenskyi, A. A. (2016). Rozvytok profesiino-pedahohichnoi etyky u maibutnikh vykladachiv spetsialnykh dystsyplin 2-he vyd., vypr. i opov. Kyiv: Komprynt [in Ukrainian].
3. Komar, O. A. Interaktyvni tekhnolohii u VNZ. URL: http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/375/1/interaktivni_tehn_-VNZ.pdf [in Ukrainian].
4. Pinchur, O. M. Metod «Portfolio» yak zasib formuvannia refleksyvnoi kultury maibutnoho dyzainera. URL: <http://www.dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/579/1/PORTFOLIO.pdf> [in Ukrainian].
5. Pometun, O. I. (2004). Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia. Kyiv: A.S.K. [in Ukrainian].
6. Clovyk inshomovnykh sliv. URL: <http://www.jnsm.com.ua/ures/book/index.shtml> [in Ukrainian].
7. Ustynova, N. V. Formuvannia etychnoi kompetentnosti suchasnoho vchytelia. URL: <http://divovo.in.ua/vipusk-239-tom-251-78.html> [in Ukrainian].
8. Khoruzha, L. L. (2012). Etychnyi rozvytok pedahoha. Kyiv: Akademydav [in Ukrainian].